

könyvtárosaink írják

A MŰSZAKI KÖNYVTÁRAK KATALÓGUSRENDSZERE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SPECIÁLIS KIADVÁNYFAJTÁKRA

025.3:026:62

Az üzemek, tervező- és kutatóintézetek szempontjából a szak-könyvtár olyan, mint egy központi áruház, ahol a szakembereknek meg kell kapniuk mindazokat az "árúkat", amelyeket nem tartanak a fejükben vagy az íróasztalban.

A könyvek és egyéb olyan művek beszerzése, nyilvántartásba vétele, amelyekre a vállalatnak szüksége van, a könyvtáros feladata. Mivel gyakran olyan igények merülnek fel, amelyekre nem tud szakkönyveket ajánlani, minden olyan dokumentumféleséget, amely a vállalat részére értékes információkat tartalmaz, fel kell kutatnia, és gyűjtenie kell. Ilyenek a folyóiratok, szabadalmi leírások, prospektusok, gépkönyvek, fordítások, mikromásolatok, kutatójelentések, disszertációk, kongresszusi jegyzőkönyvek, különlenyomatok stb., amelyeket a következőkben "speciális kiadványfajták"-nak nevezünk. A begyűjtött anyag csak akkor válik "áruvá", ha azt rendezzük, és megfelelő nyilvántartások által a használatra feltárjuk. Ezek a nyilvántartások a

k a t a l ó g u s o k.

Az állományt a katalógusnak úgy kell feltárnia, hogy az adott vállalat, intézmény előtt álló építő feladatokhoz adjon segítséget. Az olvasó a katalóguson keresztül ismerkedik meg a könyvtár állományával, abból választja ki a számára legcélszerűbbnek látszó irodalmat. A katalógus készítése megfelelő műszaki tájékozottságot, igen lelkiismeretes, körültekintő munkát igényel; a katalógusnak nem szabad a raktár anyagát gépiesen tükröznie, hanem a fontos, értékes, időszerű irodalmat fókuszban ki kell emelnie.

A könyvtár az olvasó szolgálatára van; katalógusrendszerének kiépítésekor ezt a feladatát kell szem előtt tartania. Az olvasó szempontjából ideális, ha a katalógus a begyűjtött dokumentumok összességé-

ről tájékoztat; belsértve az előfizetett folyóiratok vállalati szempontból fontos cikkeinek, hirdetéseinek feltárását /hiszen ez az anyag is eredetiben rendelkezésre áll/, továbbá a ma oly sokszor említett műszaki információs szolgálat alapján igényelt, beszerzett dokumentumokat is.

A nagy, országos könyvtárakban általában kiadványfajtánként külön katalógusok vannak. Pl. az Országos Műszaki Könyvtár állományát többek között a táblázatban felsorolt katalógusokban tártja nyilván.

Fentiek előrebecsátása után feltehetjük a kérdést, hogy milyen katalógusok legyenek egy átlagos nagyságú vállalati könyvtárban?

Minthogy a könyvekről és folyóirat-évfolyamokról külön leltárkönyvet vezetünk, és ezeket a műveket a raktárban általában az egyéb dokumentumoktól elkülönítve tároljuk, célszerű ezt az anyagot egy egységes katalógus-ban nyilvántartani, éspedig betürendes és szakkatalógusban, amely utóbbi lehet ETO szerinti, saját rendszerű vagy tárgyszó-katalógus.

A folyóirat-évfolyamok cédulákon bedolgozhatók mind a szak-, mind a betürendes katalógusba, de készülhet a folyóiratokról betürendes kötetkatalógus is. Utóbbi esetben utalók helyezendők el a cédulakatalógusokban.

Mindazokat a dokumentumokat, amelyeket a raktárban alakjuknál fogva nem a könyvek közé helyezünk, továbbá a folyóiratcikkeket együttesen külön katalógusban /szak- és betürendes/ dolgozzuk fel.

Ez a szakkatalógus a könyveknél alkalmazott rendszer szerint készüljön, de célszerű az egyes tárgykörökön belül sokkal részletesebb bontást használni.

Az olvasó az adott tárgykörre vonatkozó, a könyvtárban fellelhető teljes irodalmat tehát két szakkatalógusban /könyv és egyéb dokumentumok/ ugyanazon jelzet alatt találja meg.

Az áttekintést nagyon megkönnyíti, ha az egyes kiadványfajták megkülönböztetésére színes kártyákat vagy megfelelő betűjelzeteket használunk. Így pl. ha a fordítások kék kártyákon vannak nyilvántartva, és adott esetben a tárgykörön belül csupán a fordítások érdekelnek, könnyen és gyorsan tájékozódhatunk a szín alapján, bármilyen nagy terjedelmű is a tárgykörre vonatkozó anyagunk.

A betürendes katalógus ebben az esetben inkább a könyvtáros számára fontos az azonosítás, ill. kettős beszerzések kiküszöbölése céljából. Ezért ezt a katalógust úgy kell kialakítani, ahogy az a könyvtáros számára a legáttekinthetőbbnek, legcélszerűbbnek látszik. Esetleg raktári gyűjteményeként több katalógusa is lesz, pl. külön a fordításokról, a gépkönyvekről, a mikrofilmekről, különlenyomatokról, fotokópiákról és prospektusokról stb.

Hangsúlyozni kell, hogy a javasolt katalógusféleségek felállítá-

sa elsősorban az átlagos nagyságu, függetlenített könyvtárossal rendelkező szakkönyvtárakban valósítható meg, viszont szakkatalógust minden szakkönyvtárnak feltétlenül készítenie kell.

A statisztikai adatokat vizsgálva sajnos azt kell megállapítani, hogy a könyvtárak jelenlegi katalógussal való ellátottsága messze nem kielégítő. Az 1959. évi statisztikai adatok szerint például a műszaki termelési könyvtárhálózathoz tartozó 903 vállalati könyvtár csupán 28 %-ának /740/ volt könyv-állományáról katalógusa. Katalógusfajták szerint: s z a k k a t a l ó g u s a 598 könyvtárnak /66,2 %/, ebből csupán 109 /31,6 %/ ETO rendszerű, a többi könyvtár, 489 /68,4 %/ saját szakrendszert alkalmaz; b e t ü r e n d e s katalógusa 409 könyvtárnak volt /45,3 %/.

A műszaki könyvtárak - mint az a számokból kiderül - elsősorban szakkatalógusokat készítenek. Igen sok helyen még mindig csak egyféle, vagy betűrendes, vagy szakkatalógus áll az olvasók rendelkezésére. A tényleges számok alapján megállapítható, hogy két /vagy annál több/ katalógus csupán a vállalati műszaki könyvtárak kb. egyharmad részében található. Ez a szám kb. azonos azokkal a könyvtárakkal, ahol főfoglalkozású dolgozó végzi a feldolgozó munkát.

A hazai gyakorlatban az ETO-t elsősorban azok a műszaki könyvtárak alkalmazzák, amelyek katalógusaikban lehetőleg részletes feltárássra törekszenek. Egy-két kivételtől eltekintve saját osztályozási rendszert csak a kisebb könyvtárak használnak. Ezeken a helyeken ugyanis a nem főfoglalkozású könyvtárosnak nincs megfelelő felkészültsége az ETO alkalmazásához, és az olvasók is jobban el tudnak igazodni a helyi rendszerben.

A kis könyvtáraknak is arra kellene azonban már most törekedniük - miután az irántuk támasztott követelmények egyre növekszenek -, hogy egységes rendszer alkalmazására /Egyetemes Tizedes Osztályozás/ térjenek át, amihez nagy segítséget nyújt számukra az Országos Műszaki Könyvtár katalógusai. Saját anyagukat az OMK anyagával összehasonlítva és az ETO jelzeteket lemásolva aránylag könnyű és gyors munkával megbízható katalógusra tehetnek szert.

Befejezésül talán még meg kell említeni, hogy a katalógusok tárolásához háromfiókos katalógusdobozok a Könyvtárellátótól /VI. Népköztársaság-utja 16/, 42 fiókos katalógusszekrények pedig az Iskolai Felszereléseket Értékesítő Vállalattól /VIII. Szentkirályi u.12/ szerezhetők be.

Irodalom:

- 1/ DANIELS, A.C.: As management sees the special libraries.
- Special Libraries, 1960. 4.sz. p. 185-188.
- 2/ SZABOLCSKA Ferenc: A magyar műszaki könyvtárak munkája és jövő feladatai. - Az OMK évkönyve 1959. Bp.1960. p. 73.

Ungvári Lászlóné

Az OMK fontosabb katalógusai kiadványfajta szerint

Kiadvány- fajta:	betűrendes katalógus:	saját	ETO	tárgy- szó kat.	Megjegyzés:
		rendszeri szak-katalógus			
könyvek	van	-	alapi- tástól	1959- től	Ide tartoznak az egyetemi jegyzetek 1958-ig, a külön- lenyomatok, eredeti gépkönyvek, kutatói jelentések általá- ban stb.
egyetemi jegyzetek	1959-től	-	1959- től	-	
amerikai ku- tatói jelen- tések/report/	van	van	könyvek között	-	
BIOS jelen- tések	-	-	-	-	/füzetkatalógus/
folyóiratok	van ¹	-	-	1945- től	1/a folyóiratok címének betűrend- jében: 1945-ig cé- dulakatalógus, 1945-től kötetkat.
bibliográ- fiák	-	-	van	van	
figyelőkar- tonok	-	-	1953- től	-	folyóiratcikkek annotációi: régi anyag 1953-1958, új anyag 1959-től
fordítások	van ²	-	van	-	2/a folyóiratok címének betűrend- jében
gépkönyv- fordítások	van ³	-	van	-	3/gyártómu, vala- mint típusjel sze- rint
témafigyelő- lapok	-	-	-	van	
mikrofilmek: a/ könyvek	van	-	van	-	ide tartoznak a könyvrészletek, kut.jelentések /BIOS, Report/stb.
b/ folyó- iratcikkek	van ⁴	-	-	-	4/a folyóiratok címének betűrend- jében

Kiadvány- fajták:	betűrendes katalógus	saját	ETO	tárgy- szó kat.	Megjegyzés:
		rendszerű szak-katalógus			
Magyar gyárt- mány-prospek- tusok	-	-	-	van	/külföldi pros- pektust nem gyűjt/
KÜLÖN KATALÓ- GUSOK:					
betűrendes tárgymutatók	van				az ETO III.részé- nek 5 természet- tud. és 6 alkalm. tud.csoportja cé- dulán
könyvujdonság kat.	van		van		az utolsó két hó- nap új beszerzé- sei
olvasótermi kat.	van		van		a kihelyezett ké- zikönyvtári anyag- ról
a tájékoztató /reference/ szolg.külön katalógusai				van	pl.technikatörté- netről,életrajzok- ról,kongresszusi anyagról,szovjet kutatójelentések- ről stb.
stb.					

Megjegyzés:

A szabadalmakat az OMK az adott szabadalmi szakrendszer szerint or-
szágokként külön tárolja. Ezekről olvasói katalógust nem vezet.

A táblázatban nem szerepelnek a belső célra készülő, un. szolgál-
ti katalógusok.

---.---.---